

Araştırma Makalesi / Research Article

Keloğlan Masallarında Tutum ve Davranışlar: Anne-Çocuk İlişkisi

Attitudes and Behaviors in Keloglan Tales: Mother-Child Relationship

Mustafa Ulutaş¹, Zekerya Batur²

Anahtar Kelimeler

Türk kültürü
masal
Keloğlan masalları
anne
çocuk

Keywords

Turkish culture
fairy tale
tales of Keloglan
mother
child

Başvuru Tarihi/Received
21.05.2020

Kabul Tarihi /Accepted
21.07.2020

Öz

“Keloğlan Masalları” Türk dünyası kültür ve edebiyatının en önemli ürünlerindedir. Bu masallarda ana karakter Keloğlan’ın karşılaştığı zorluklarla mücadelesi konu edilmektedir. Birçok masalda yaşlı annesiyle geçim sıkıntısı yaşayan Keloğlan’ın gayreti, kısa yoldan geçim kaynağı sağlama veya zengin olma üzerinedir. Yaşadığı olaylar zinciri çoğunlukla annesinin yönlendirmesi, azarlaması ya da evden kovması üzerine başlamakta ve yine annesinin yanında son bulmaktadır. Bu çalışmada Keloğlan Masalları’nın önemli bir figürü olarak “anne”nin, çocuğunun eylemleri karşısındaki tavrı “anne-çocuk ilişkisi ve annenin çocuğunun eylemlerine yaklaşımı” açısından ele alınmıştır. Betimsel nitelikte olan bu araştırma nitel bir çalışmadır. Çalışmanın verileri, nitel araştırmada kullanılan veri toplama yöntemlerinden biri olan doküman analizi yardımıyla toplanmıştır. Çalışma kapsamında Tahir Alangu’nun *Keloğlan Masalları* adlı kitabında Keloğlan ile annesinin birlikte yer aldığı masallar taranmıştır. Veri analizi sürecinin inanırılığını sağlamak için araştırmacı çeşitlemesine gidilmiştir. Bu bağlamda, üç Türkçe eğitimi uzmanı çalışmaya veri sağlayan masalları anne-çocuk ilişkisi ve annenin çocuğunun eylemlerine yaklaşımı doğrultusunda ayrı ayrı zamanlarda incelemiş ve kodlamıştır. Elde edilen bulguların tutarlılığı ve inanırılığını sağlanmaya çalışılmıştır. İncelenen masallar içerisinden çocuk eğitimi ve gelişimi açısından olumsuz örnek teşkil edebileceği düşünülen örnekler belirlenmiştir. Elde edilen veriler ışığında “anne”nin olumsuz örnek oluşturan davranışları tartışılmış ve değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

Abstract

“Keloglan Tales” are important products of the Turkish world culture and literature. In these tales, the struggle of the main character, Keloglan, is discussed. In many tales, Keloglan, who lives with his elderly mother and has a shortage of livelihoods, is concerned with providing easy means of livelihood or being rich. His chain of events begins with his mother’s direction, reprimand, or expulsion from home, and ends with his mother. In this study, the “mother’s attitude towards the actions of the child as an important figure of Keloglan Tales was discussed in terms of “mother-child relationship and mother’s approach to the child’s actions”. This descriptive research is a qualitative study. The data of the study were collected by document analysis which is one of the data collection methods used in qualitative research. Within the scope of the study, the tales of Keloglan and her mother were scanned in Tahir Alangu’s book Keloglan Tales. In order to ensure the credibility of the data analysis process, the researcher diversified. In this context, three Turkish education experts examined and coded the tales that provide data to the study at different times in accordance with the mother-child relationship and the mother’s approach to the child’s actions. Consistency and credibility of the findings are tried to be provided. The examples that were thought to be a negative example in terms of child education and development were determined among the tales studied. In the light of the data obtained, the negative behaviors of the “mother” were discussed and evaluated.

¹ Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, <https://orcid.org/0000-0002-8317-7682>

² Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, <https://orcid.org/0000-0002-7918-5305>

Extended Abstract

Introduction

Fairy tale is expressed in Turkish Dictionary as "A literary genre usually created by the people, based on imaginary, living in the oral tradition, describing the extraordinary events experienced by beings mostly people, animals and witch, genie, giant, fairy, etc." (Türk Dil Kurumu, 2011: 1630). Fairy tales; traditionally "mostly" verbally transmitted from generation to generation, as a result of this feature it is shaped and diversified according to the style of the narrator. Thus, fairy tales can be used for various purposes in terms of language development and values transfer. The fairy tale teaches the child the ways of using his mother tongue first; it is one of the first species that show the agility, delicacy and richness of the language and make people love their mother tongue (Boratav, 1992: 14-15).

Fairy tales are divided into many types of narration, both in terms of subject and content. Extraordinary fairy tales, realistic fairy tales, anecdotes, animal tales, legends, rhymes and epics are some of them (Boratav, 1969: 397). According to their development characteristics, tales are handled under two titles: folk tales and literary tales. Folk tales, which reflect the historical characteristics of the society they are interested in, provide many disciplines with materials to be studied. Such fairy tales play an important role in transferring information about them to future generations by reflecting cultural environments and traditions effectively (Oğuzkan, 1987: 27).

In particular, it is crucial to think about what kind of messages the tales suggested for children to have fun and educate them beyond the narrative, and which versions of the tales compiled by many researchers are for the child. Because "... we have such fairy tales that it will not be easy for children to understand them because of their intimacy ...". When we bring children together with fairy tales that do not match their taste and educational level, "... we can face with insurmountable events ..." them (Sakaoğlu, 2016: 16).

Fairy tales do not contain extraneous details. They reflect general characters and types, not individualized or named individuals. Fine details and depictions are deliberately avoided in fairy tales. Princes are noble and witches are bad. The tale genre evolves on extremes and reveals contrasts such as ugly/beautiful, loving/cruel, rich/poor (Dewan, 2016: 30). In this regard, the behaviors displayed by the parents of the hero in fairy tales are important. The attitudes of parents to their children, their reactions to the behaviors of their children can be considered as generally accepted actions for the readers. This situation may cause the audience addressed by the tale to be affected positively or negatively in terms of parent-child relationship.

Keloglan typing has an important place in Turkish tales in terms of attitudes and behaviors. It is possible to undertake an educational and instructive task through tales to be selected and rearranged for Keloglan, who seems to be a pure person in fairy tales, but who knows how to defeat others with various games, gives lessons to the reader on certain topics (Yalçın and Aytaş, 2008). However, it is possible to say that "Keloglan Tales", which have reached the present from the past, is far from contributing to the development of the child in terms of language and education. According to Alangu (1968: 460), "in Keloglan fairy tales, the hero is no longer even good in ideal-moral measures, as can be seen in many examples. It may even be called bad-immoral. " Because in general, the hero of the fairy tale is "a distinguished, noble, superior personality, lovable and fortunate person." In Keloglan fairy tales, the hero gets the opposite of these features, a new disguise, it changes completely. Erdal (2016: 1821), states that in addition to the characteristics of Keloglan, his mother did not reflect a fixed character. The mother, who displays positive behaviors in some tales, does not correct or question the negative behaviors Keloglan exhibits in obtaining results. This situation is considered as a wrong situation in terms of questioning the methods of reaching the result in giving children positive behavior. In Keloglan fairy tales, besides the Keloglan typing, the role of the mother figure in the beginning, development and the result of the events are considered important for the messages of the fairy tales. In this regard, it is thought that determining the attitudes and behaviors of the "mother" in the Keloglan fairy tales against certain situations and making some evaluations about them is essential in determining the effect of fairy tales on the child's development.

Method

This study is descriptive and qualitative research. Qualitative research is a tool used to discover and understand the meaning that individuals or groups attribute to a particular problem. The research process includes procedures for collecting data appropriate for the study, investigating the data inductively, from details to themes, and interpreting their meaning (Creswell, 2014). In the study, document analysis, one of the data collection methods in qualitative research, was used. Document review, known as a method traditionally used by historians, anthropologists and linguists, involves the analysis of written materials containing information on the subject of the research (Yıldırım and Şimşek, 2016). These documents may have been previously examined by researchers in different ways. The important point here is that the researcher can approach the related documents from a different perspective. Thus, each qualitative researcher offers a different perspective to the documents he / she examines than those common in social sciences (Taylor, Bogdan and DeVault, 2016: 151). In this context, the data of the study were obtained from Tahir Alangu's "Keloglan Tales" (2015).

Result and Discussion

Mother and motherhood are seen as a supreme and spiritual rank in almost every culture. This rank also varies according to beliefs (Eren, 2017; Mahoney, Pargament, Murray-Swank ve Murray-Swank, 2003; Oh, 2010; Özcan, 2007; Telliöđlu, 2016; Willgerodt ve Killien, 2004). No mother wants her child to adopt a lifestyle based on a relationship of interest. The mother cares about her child to be honest with the people and cares that her child is a more beneficial person for himself/herself and the society. On the contrary, in the fairy tales examined in this study, the mother tolerates her child's rogue and interest-based behaviors. This perspective does not coincide with the family structure of the Turks, child education, sociocultural and belief structure. This can cause negative feelings and thoughts to settle, especially in children with attitude and behavior change. In this context, care should be taken not to include such works, especially among the recommended works for young children.

GİRİŞ

Masal, Türkçe Sözlük'te "Genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri, vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür" (Türk Dil Kurumu, 2011: 1630) olarak ifade edilmektedir. Sakaoğlu (2016)'na göre masal, hayvanlar ve tabiatüstü varlıkların da yer aldığı; olayların masal ülkesinde geçtiği, hayal ürünü olmasının yanında dinleyenler üzerinde inandırıcılığı olan anlatım türüdür. Arslan (2008), iletişime dayalı sosyal bir olay olan masalın; bir yaratma/yeniden üretme süreci olduğunu, kendine has icra ortamı ve şartlarının bulunduğunu, yapısı ve içerik özelliklerinden hareketle çok çeşitli işlevleri bulunan önemli bir kültür ürünü olduğunu ifade etmektedir. Bu özellikleriyle özgün bir anlatım tarzına sahip olan masal, dili kullanma becerisi ve canlandırma yeteneği açılarından çocuğu etkileyen en önemli türlerdendir. Çocuklar masalları okuyarak veya dinleyerek kendi hayal dünyaları ile bu edebî türde anlatılan dünyayı birlikte yaşama fırsatı bulurlar (Yalçın ve Aytaş, 2008). Masallar; geleneksel olarak "çoğunlukla" sözlü bir biçimde kuşaktan kuşağa aktarılır, bu özelliği sonucunda anlatıcının üslubuna göre şekillenir ve çeşitlenir. Böylelikle masallar, dil gelişimi ve değer aktarımı açısından türlü amaçlarla kullanılabilir. Masal, çocuğa ana dilinin kullanım biçimlerini ilk öğretene; dilin kıvraklığını, inceliğini, zenginliğini gösteren ve kişiye ana dilini sevdiren türlerin başında gelmektedir (Boratav, 1992: 14-15).

Türk sözlü kültürüne bakıldığında hem konu hem de içerik bakımından birçok anlatma türüne rastlanmaktadır. Olağanüstü nitelikteki masallar (cin-peri masalları, vb.), gerçekçi masallar, fıkralar, latifeler, hayvan masalları, efsaneler, tekerlemeler ve menkıbeler bunlardan birkaçıdır. Ayrıca halk hikâyesi adıyla anılan ve yüzyıllardır sözlü gelenekte yaşamakta olan anlatma türünün masallarla sıkı bir ilişkisi bulunmaktadır. (Boratav, 1969: 397). Bu noktadan hareketle masalların gelişme özelliklerine göre halk masalları ve edebî masallar olmak üzere iki başlıkta ele alındığı bilinmektedir. İlgili oldukları toplumun tarihi özelliklerini yansıtan halk masalları, birçok bilim dalına üzerinde çalışılacak malzeme sağlar. Bu tür masallar, kültür ortamlarını ve birtakım gelenekleri etkili bir şekilde yansıtarak bunlara ilişkin bilgilerin gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli rol oynarlar (Oğuzkan, 1987: 27).

Araştırmacılar, halk masalları üzerine çok uzun süre kafa yormuşlar, önemli ölçüde teorik fikirler ortaya koymuşlardır. Bu düşünürlerin konuyla ilgili aynı sorunlara yönelmedikleri, üretilen teorilerin herkes tarafından kabul görmediği ve farklı yorumlandığı dikkat çekmektedir. Thompson (1946: 367-368), araştırmacıların üzerinde durduğu masal ile ilgili genel sorulardan birkaçını şu şekilde açıklamaktadır:

1. Halk masallarının kökeni: Hikâye anlatımı geleneği nasıl başladı ve şu an sahip olduğumuz masalların kökeni nedir?
2. Halk masallarının anlamı: Masallar gerçekten sadece anlatılanı mı ifade eder? Anlatılanın ötesinde gizli anlamlar barındırır mı?
3. Halk masallarının yayılması: Masal koleksiyonları üzerine yapılan bir çalışma, birçok masalın dünyaya geniş çapta dağıldığını açıkça göstermektedir. Bu dağılımın niteliği nedir, nasıl oluştu ve neden gerçekleşti?
4. Halk masallarındaki değişkenlik: Sözlü bir halk masalının her versiyonu diğerlerinden farklıdır. Bu farklılıkların doğası ve nedeni nedir?
5. Halk masalının farklı biçimlerinin ilişkisi: *Märchen* (Alman masalları), mit, *Sage* (Alman efsaneleri), kahraman masalı ve benzerleri.

Bu bilgilerden hareketle bilhassa çocukların eğlenmesi ve onların eğitilmesi için önerilen masalların anlatılanın ötesinde ne gibi iletileri taşıdığı, birçok araştırmacı tarafından derlenen masalların hangi versiyonlarının çocuğa göre olduğu konusu üzerinde düşünmek büyük önem arz etmektedir. Zira "...öyle masallarımız vardır ki iç içeliğinden dolayı çocukların onları anlamaları pek de kolay olmayacaktır...". Çocukları, zevklerine ve eğitsel açıdan düzeylerine uygun olmayan masallarla buluşturduğumuzda onları "...içinden çıkılmaz olaylarla karşı karşıya bırakabiliriz..." (Sakaoğlu, 2016: 16). Bununla birlikte masallar çocuklar için sadece bir eğlence aracı değildir, aynı zamanda onların endişelerini azaltma, fantezilerinin yerine getirilmesi, önceki zamanlardaki yansımalar ve geleceğe pencere açmanın yaratıcı bir yolunu sunar. Olaylar fantastik unsurlar içerebilir ancak çocuklar umut verici, tatmin edici sonuçlarla gelişim sürecindeki gerçek çatışmalarla yüzleşebilir. Bettelheim (1976)'ın ifade ettiği üzere "Her masal, iç dünyamızın bazı yönlerini ve olgunlaşmadan olgunluğa kadar evrimimizin gerektirdiği adımları yansıtan sihirli bir aynadır. Bu, hayatımızı yönlendirebilecek masalların ortaya koyduğu yollardan biridir; bir zamanlar olduğu gibi bugün geçerli olan bir gerçektir" (Lubetsy 1989: 253-254).

Masallar, okuyucunun farklı karakterlerin başından geçen olaylar yoluyla her bir erdemi ve hareket yolunu keşfetmesini sağlar. Çocuk her bir sonucu tartıştıktan sonra kendi kişisel duruşuna karar verir. Anlatım yoluyla çocuk, doğrudan öğütlenmeyen etik muhakemeye maruz kalır (Zehetner, 2013). Masallar konu dışı ayrıntılar barındırmazlar. Bireyselleştirilmiş ya da adlandırılmış kişileri değil genel karakter ve tipleri yansıtır. Masallarda ince ayrıntılar ve tasvirlerden kasıtlı olarak kaçınılır. Prenslar soylu, cadılar ise kötüdür. Masal türü, aşırılıklar üzerine gelişir ve çirkin/güzel, sevecen/zalim, zengin/fakir gibi zıtlıkları ortaya koyar (Dewan, 2016: 30). Bu bakımdan masallarda kahramanın ebeveynlerinin sergilediği davranışlar önem arz etmektedir. Anne-babaların çocuklarına takındıkları tavırlar, çocuklarının sergiledikleri davranışlara verdikleri tepkiler, okuyucular açısından genel kabul gören eylemler olarak kabul edilebilir. Bu durum da masalın hitap ettiği kitlenin ebeveyn-çocuk ilişkisi bakımından olumlu ya da olumsuz etkilenmesine yol açabilir.

Türk masalları içinde Keloğlan tiplmesi sergilediği tutum ve davranışlar açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Masallarda çoğu zaman saf biri gibi görünen ancak karşısındakileri türlü oyunlarla alt etmeyi bilen, okuyucuya belli konularda ders veren Keloğlan'ın seçilip yeniden düzenlenecek metinler yoluyla eğitici ve öğretici bir görev üstlenmesi mümkündür (Yalçın

ve Aytaş, 2008). Ancak geçmişten günümüze ulaşan “Keloğlan Masalları”nın çocuğun dil ve eğitim açısından gelişimine katkı sağlamaktan oldukça uzak olduğunu söylemek mümkündür. Alangu (1968: 460)’ya göre “Keloğlan masallarında kahraman, artık birçok örneklerinde görüleceği üzere, ideal-moral ölçülerinde iyi bile değildir. Hatta ona kötü-ahlâksız da denebilir.” Çünkü genel olarak masal kahramanı “seçkin, soylu, üstün nitelikleri olan, sevimli ve talihi bir kişidir”. Keloğlan masallarında ise kahraman bu özelliklerin tam tersi yeni bir kılığa bürünür, bütünüyle değişir. Erdal (2016: 1821), Keloğlan’ın özelliklerinin yanında annesinin de sabit bir karakter özelliği yansıtmadığını ifade etmektedir. Bazı masalarda olumlu örnek oluşturacak davranışlar sergileyen anne, bazılarında ise Keloğlan’ın sonuç elde etmede sergilediği olumsuz davranışları düzeltmez ya da sorgulamaz. Bu durum çocuklara olumlu davranış kazandırmada, sonuca ulaşma yöntemlerinin sorgulanması açısından yanlış bir durum olarak değerlendirilmektedir.

Ebeveynlerin çocuklarına yanlış örnek oluşturabilecek davranışlar sergilediği masallara bütün kültürlerde rastlamak mümkündür (Akkaya, 2014). Örneğin Raufman (2009), dünya genelinde çoğunlukla “Parmak Çocuk” adıyla bilinen masalda annelikle ilgili ruhbilimsel olguları tespit etmeye çalışmıştır. Araştırmacıya göre masaldaki oğul, annenin annelik içgüdülerini tatmin etmesi için gereklidir ve oğlanın bağımsız bir varlığı yoktur. Annenin ihtiyaçlarını karşılamaya devam etmek için büyümeme ve küçük oğul olarak kalmalıdır. Bu nedenle, “Parmak Çocuk” figürü annelik arzusunun bir yansımasıdır (Raufman, 2009: 57). Tüm bunların yanında masalın başkahramanı olan çocuk, ebeveynlerin karşı çıkmadığı hatta tam tersine onayladığı insanları aldatma, hile ile para ve mallarını alma gibi birtakım yanlış davranışlarda bulunmaktadır. “Parmak Çocuk” figürünü Türk masalları arasında “Nohut Oğlan” adıyla görmek mümkündür (Demir, 2017).

Keloğlan masallarına yönelik çalışmalar incelendiğinde, bir “tip” olarak Keloğlan’ın araştırmacılar tarafından çokça irdelendiği görülmektedir (Alsaç, 2017; Ergun, 2005; Harmancı, 2010; Harmancı, 2012; Ölçer-Özünel, 2005; Özcan, 2013; Şimşek, 2017; Uçkun, 2018). Gerçek ve düzmece olmak üzere iki tipe sahip olan Keloğlan, bu tiplere bağlı olarak masalların büyük bir kısmında “akıllı, cesur, göz pek, kendine güvenen, korku bilmez, korkusuz, mücadeleci, kudretli, saf, temiz, başarılı, iyiliksever, güzleryüzlü” gibi olumlu özellikleriyle karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında bazı masalarda ise “kurnaz, düzenbaz, hilebaz, kötü kalpli, kaba, acımasız, acı çektiren, aldatan, uykucu, tembel, uyuz” gibi olumsuz özelliklere sahip olmaktadır (Şimşek, 2017). Keloğlan, masalının halkın yaşadığı ya da yaşaması muhtemel bir hileyi, bir kötü niyeti ortaya çıkaran, karşısına çıkarılan sembolik düşmanlar yoluyla bu hile ve kötü niyetle hesaplaşan bir tiptir (Harmancı, 2010). Keloğlan masallarında Keloğlan’ın yanında benzer bir tip olarak Köse’nin çokça yer aldığı bilinmektedir. Ölçer-Özünel (2005) Keloğlan, annesi ve Köse arasında parçalanamaz bir ilişki olduğunu, bu masalları dinlerken ya da okurken masalda adları geçmese dahi Köse ve Keloğlan’ın annesinin hatırlandığını ifade etmektedir. Bu üç kahramanın Keloğlan masallarında işlenen hilebazlık unsurunu paylaşan ayrılmaz bir bütün olduğunu belirtmektedir.

Keloğlan masallarında, Keloğlan tiplemesinin yanında anne figürünün olayların başlangıcı, gelişimi ve sonucunda oynadığı roller masalların iletileri açısından önemli görülmektedir. Bu bakımdan Keloğlan masallarında “anne”nin belli durumlar karşısında takındığı tavır ve tutumları tespit ederek bunlara ilişkin birtakım değerlendirmelerde bulunmanın, masalların çocuğun gelişimine etkisini belirlemek bakımından elzem olduğu düşünülmektedir. Bu noktadan hareketle araştırmacının amacı, Keloğlan masallarındaki anne figürünün sergilediği davranışları anne-çocuk ilişkisi bağlamında ortaya koymaktır.

YÖNTEM

Bu çalışma betimsel nitelikte olup nitel bir araştırmadır. Nitel araştırma, bireylerin veya grupların belli bir soruna atfettiği anlamı keşfetmek ve anlamak için kullanılan bir araçtır. Araştırma süreci; çalışmaya uygun veri toplama, verileri detaylardan temalara kadar tümevarımsal olarak inceleme ve bunların anlamını yorumlama ile ilgili prosedürleri içerir (Creswell, 2014).

Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada, nitel araştırmada veri toplama yöntemlerinden biri olan doküman incelemesinden yararlanılmıştır. Geleneksel olarak tarihçilerin, antropologların ve dil bilimcilerin yararlandığı bir yöntem olarak bilinen doküman incelemesi, araştırma konusu ile ilgili bilgiler içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Nitel araştırma sürecinde araştırmacı, kamuya açık olan ya da özel nitelik taşıyan dokümanlar toplayıp bunlardan hareketle çalışmasını yürütebilir (Creswell, 2014). Bu dokümanlar daha önce araştırmacılar tarafından farklı şekillerde incelenmiş olabilir. Burada önemli olan nokta araştırmacının ilgili belgelere farklı bir bakış açısıyla yaklaşabilmesidir. Böylelikle her bir nitel araştırmacı, incelediği dokümanlara sosyal bilimlerde yaygın olanlardan farklı bir bakış açısı sunar (Taylor, Bogdan ve DeVault, 2016: 151). Bu bağlamda çalışmanın verileri, Tahir Alangu’nun Keloğlan Masalları (2015) adlı eserinden sağlanmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmanın veri toplama aşamasında, Tahir Alangu’nun derlediği masallar araştırmacılar tarafından “anne-çocuk ilişkisi ve annenin çocuğunun eylemlerine yaklaşımı” açısından incelenmiş ve tespit edilen durumlar, çocuğun gelişimi ve eğitimine etkisi açısından analiz edilmiştir. Veri analizi sürecinin inanırılığını sağlamak için araştırmacı çeşitlemesine gidilmiştir. Araştırmacı çeşitlemesi, birden fazla araştırmacının bir fenomeni ya da olguyu farklı bakış açılarından incelemesine imkân veren bir geçerlik yöntemidir (Silverman, 2018). Bu bağlamda araştırmacılar, çalışmaya veri sağlayan masalları yukarıda ifade edilen hususlar açısından ayrı ayrı zamanlarda incelemiş ve yorumlamıştır. Elde edilen bulguların tutarlılığı ve inanırılığı sağlanmaya çalışılmıştır.

BULGULAR

“Keloğlan İle Köylüler” (s. 13-19) adlı masalda Keloğlan adet olduğu üzere bir kurnazlık peşindedir. Sahip oldukları tek öküzü kesip köylüye ziyafet çekmeyi, sonrasında da onların aynı şeyi yapacağını düşünmektedir. Aklından geçenleri annesine anlatır: “*Ana, gel şu bizim öküzü keselim, köylüyü davet edelim. Sonra da onlar bizi sırayla davet ederler. Bir gün birinde, öteki gün birinde, geçinir gideriz...*” (s. 13) ve ondan da herhangi bir itiraz işitmediğinden aklındakini hayata geçirir. Masalın ilerleyen bölümünde evdeki hesabın çarşıya uymadığı görülür ancak burada dikkat çeken nokta Keloğlan’ın yaptığı yanlışın annesi tarafından onaylanmasıdır.

“Keloğlan Para Kazanıyor” (s. 47-51) adlı masalda Keloğlan’ın birden fazla kişiye şantaj yaptığı, onları tehdit ederek mallarına sahip olduğu dikkat çekmektedir. Bunların ötesinde Keloğlan’ı bu davranışlara iten sürecin annesinin “*Şimdi buradan git, gözüme görünme, zengin olmadan da gelme...*” (s. 48) sözüyle başladığı görülmektedir. Masalda miskin ve işe yaramaz biri olan Keloğlan’ın eve bir faydasının dokunmadığı, tam aksine annesiyle sürdürdüğü yaşamında hem kendisine hem de annesine zarar verdiği ifade edilmektedir. Bu durum üzerine annesi tarafından evden kovulan Keloğlan’ın zengin olması beklenmekte ve bu beklentinin onu birtakım olumsuz davranışlar sergilemeye yönlendirdiği görülmektedir. Keloğlan’ın haksız bir biçimde elde ettiği paralarla ulaştığı sonuç masalda şu şekilde ifade edilmektedir: “*Topladığı parayı kemerine dizmiş, türkü çığırarak anasının evine dönmüş. Artık miskinlikten vazgeçerek, anasıyla birlikte, kömüş, inek, at, eşek, ahır, tarla tokadı düzene koymuş, çubuğunu yakmış da, geçmiş oturmuş...*” (s. 50-51). Masalda ulaşılan sonuç göz önünde bulundurulduğunda insanlara kötülük yaparak, onları tehdit ederek bir şeyler elde eden kahramanın bu duruma adeta “zengin ol da nasıl olursan ol” anlayışıyla itildiği, bu sonuçta annenin etkili olduğu düşünülmektedir.

“Keloğlan Hiç Alıyor” (s. 70-75) adlı masalda, on paralık “hiç” alması için annesi tarafından bakkala gönderilen Keloğlan’ın başından geçenler anlatılmaktadır. Masalın sonunda anne, eve geç gelen oğlunu “*Hınzır Keloğlan, haylaz Keloğlan, kim bilir nerelerde oyuna daldın?*” (s. 75) diyerek dövmeğe, dahası başına bir işkembe geçirmektedir. Anne figürü, kendisini uzun süre beklettiği oğluna şiddet uygulamakta ve işkence yapmaktadır. Bu durumun anne-çocuk ilişkisi açısından olumsuz bir örnek olduğu düşünülmektedir.

“Keloğlan İle Kırk Haramiler” (s. 76-89) adlı masaldaki olaylar, Keloğlan’ın annesine babasından miras olarak ne kaldığını sorması ve bunun üzerine babasından kalan kırık tüfek ile çingiraklı keçe külâhı alarak evden çıkması üzerine şekillenmektedir. Başından birçok olay geçen, haksızlığa uğrayan ve bu haksızlığa karşı çok daha fazlasını yapan Keloğlan evine mal mülk, yiyecek içeceklerle döner ve bunları annesine sunar. Anne, bunların nereden ve nasıl elde edildiğini sorup sorgulamadan yer, içer, oğluyla bolluk içinde yaşar. Bu masalda anne figürü, “*üzümü ye de bağını sorma*” atasözünün içerdiği anlam çerçevesinde bir tutum sergiler. Bu durum, sahip olunan şeylerin elde edilme sürecini dikkate almadan, belki de “hak etmeden sahip olma” olumsuz davranışını ortaya koyması bakımından önemlidir.

“Keloğlan İle Kardeşi” (s. 90-94) adlı masalda Keloğlan ile ağabeyi, annelerinin “*Artık yaşlandım, kocadım, çalışıp davranamaz oldum. İki kardeş, çıkın da kendinize iş arayın, çalışın, kazanın, bir baltaya sap olun.*” (s. 91) demesiyle yola düşerler ve başlarından birtakım olaylar geçer. Keloğlan masal boyunca (ağabeyinin uyarılarına rağmen) otlatmak için kendilerine emanet edilen keçileri boğazlar; başkasına ait bir değirmen taşını çalar ve kendisine ait olmayan altın, eşya ve silahları alıp evine götürür. Masalın sonunda ağabeyi ile birlikte başlarından geçenleri annelerine anlatırlar. O günden sonra da bolluk ve rahatlık içinde yaşarlar. Sonuç kısmına bakıldığında olumsuz örnek teşkil edecek birçok davranış sergileyen Keloğlan’ın yaptıkları, annesini rahatsız etmemektedir. Haksız bir biçimde elde edilen mal mülk anne ve oğulları tarafından kullanılmaktadır. Bu durum da yine annenin çocuklarını iyiliğe, doğruluğa yönlendiren bir karakter olmadığını düşündürmektedir.

“Keloğlan İle Kargası” (s. 146-151) adlı masalda anne figürü yine “Keloğlan İle Kırk Haramiler” adlı masalda olduğu gibi oğlunun türlü oyunlarla ve haksız bir biçimde elde ettiği mal mülkü sorgulamadan kullanılmaktadır. Keloğlan’ın iyilik gördüğü insanlara kötülük yaptığı bu masal da anne karakterinin elde edilen şeyleri sorgusuz sualsiz kabul etmesine örnek teşkil etmektedir.

“Keloğlan İle Ali Cengiz” (s. 166-178) adlı masalda Keloğlan padişahın kızıyla evlenmek, mal mülk sahibi olmak için türlü türlü “Ali Cengiz Oyunu” yapmaktadır. Bu oyunlar sayesinde insanları aldatan ve dolandıran Keloğlan’ın yardımcısı ise annesidir. Oğlunun yaptığı oyunlara katılan ve insanlara zarar vermesine katkıda bulunan anne figürü, olumsuz bir karakter olarak bu masalda da kendini göstermektedir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarih boyunca toplumsal olay ve durumlar roman, hikâye, tiyatro, destan, efsane, masal gibi edebî türlere konu olmuştur. Dolayısıyla edebî türlerde, toplumların farklı yönlerine dikkat çekilmektedir. Bu metinlerde, bazen toplumun aksayan yönlerine bazen de tarihsel özelliklerine yer verilmektedir. Böylece hemen hemen her türde hem birey hem de topluma ait birçok noktaya dikkat çekilmektedir. Bu yaklaşım birçok kültürde benzer şekilde dile getirilmektedir (Agha, 2003; Briggs ve Bautnan, 1992; Wallowitz, 2004; Zipes, 1975). Toplumların sözlü kültürlerine ait masal ve halk hikâyeleri gibi türler bu anlamda çok dikkat çekici özellikler sergilemektedirler (Hurly, 2005). Anne, baba, çocuk ve çevre gibi unsurlar bu türler aracılığıyla işlenmektedir. Toplumların kültürel kodlarına ait şifreler ve tarihî süreçleri bu türlerde izlenebilmektedir (Alexander ve Smith, 2002). Bu metinlerin önemli özelliklerinden biri kurgusal olmasıdır ve bu durum okuyucuda merak uyandırarak onun dikkatini sürekli kılmaktadır. Dolayısıyla kurgusal halk masalları, eğlendirmek için anlatılmalarının yanında belirli kültürel fikirleri göstererek ve

açıklayarak özellikle istenmeyen davranışlara karşı uyararak eğitime ve öğüt verme eğilimi de gösterirler (Goldberg, 1997; Haase, 1993; Nanda, 2014).

Anne ve annelik hemen her kültürde yüce ve manevi bir merteye olarak görülmektedir. Bu merteye aynı zamanda inançlara göre de farklılıklar göstermektedir (Eren, 2017; Mahoney, Pargament, Murray-Swank ve Murray-Swank, 2003; Oh, 2010; Özcan, 2007; Tellioglu, 2016; Willgerodt ve Killien, 2004). İslam kültüründe annelik merhametin ve sevginin sembolü olarak görülmektedir. Anneye gösterilen saygı ve anneden alınan dua cennete girmenin anahtarı olarak değerlendirilmektedir. Bunun aksi durumunda ise anneye karşı işlenen bir kabahat olduğunda bu davranışta bulunan kişinin ne bu dünyada ne de öbür dünyada mutlu olacağına ve aynı zamanda cezasız kalamayacağına inanılmaktadır. Bu bağlamda anne, çocuğunun çevreye karşı menfaate dayalı bir yaşam biçimini seçmesi yerine, ona dürüst davranılması yönünde telkinlerde bulunarak kendisine ve topluma daha faydalı bir birey olmasını önemser. Bunun tam aksi olarak bu çalışmada incelenen masalarda anne, çocuğunun hilebaz ve menfaate dayalı davranışlarına göz yummaktadır. Bu bakış açısı, Türklerin aile yapısı, çocuk eğitimi, sosyokültürel ve inanç yapısıyla örtüşmemektedir.

Türk kültüründe anne ya da baba çocuğunu hayata hazırlarken onun alın teriyle mal ve mülk kazanmasına çok büyük bir önem vermektedir (Bars, 2014; Şanlı ve Öztürk, 2015). Dolayısıyla ebeveynler çocuklarının elde ettiği maddi şeylerin nereden ve nasıl geldiğini mutlaka sorgulamalıdır. İncelenen masalarda ise anne bu durumun tam aksi bir tutum sergilemektedir. Çocuklarının kazandıklarını sorgulamadan kabul etmekte ve hatta bunlarla mutlu olabilmektedir. Yine bu davranış biçimi de Türk aile yapısı, çocuk gelişimi, sosyal değerlerin öğretimi açısından olumsuz bir durum olarak değerlendirilmektedir.

Türk aile yapısında anne şefkat ve merhameti temsil etmektedir (Berbercan, 2017; Özcan, 2007). Anne, çocuk ya da çocuklara yönelik oldukça kucaklayıcı davranır ve sevgi doludur. İncelenen masalarda anne çocuğu sürekli suçlamakta, çocuğuna akıl almaz derecede şiddet uygulamaktadır. Çocuğa neredeyse güven hiç duyulmamakta ve çocuk her türlü haksızlığa uğrayarak küçük düşürülmektedir. Oysa akademik çalışmalarda, anne-çocuk ilişkisinin doğru kurulmaması durumunda çocuğun ileriki yaşlarda büyük sorunlarla karşı karşıya kalabileceği ifade edilmektedir (Aoki, 2003; Crowell ve Feldman, 1988). Bu bakımdan, incelenen masalardaki anne-çocuk ilişkisinin pedagojik ilkelere aykırı olduğu düşünülmektedir.

Tüm toplumlarda olduğu gibi Türk toplumunda da aileler çocuklarının hak ederek mal mülk edinmelerine büyük önem vermektedir (Özensel, 2004; Tezel ve Cevher, 2007). Dolayısıyla anne ve babalar çocuklarına kolay yoldan kazanmanın doğru bir davranış olmadığını öğretmeye çalışırlar. Oysa masalarda anne, çocuğuna çalışmak yerine miras yoluyla gelen parayı daha fazla önemseydiği ve bu davranışın doğru olduğunu vermiştir. Anne tarafından sergilenen bu davranışlar Türk aile yapısı ve anne tutumuyla örtüşmemektedir.

Hem geleneksel hem de evrensel değerler bakımından insanları aldatmak ve dolandırmak büyük bir suç olarak görülmektedir (Demirtaş, 2016). Bu değerler genelde aile ortamında kazanılmaktadır (Akkaya, 2014). Dolayısıyla olumsuz davranışların oluştuğu ya da kazandırıldığı kurumların başında aile ortamı gelmektedir. Aile ortamında ise anne bu olumsuz davranışların ortadan kaldırılmasına yardımcı olmaktadır. Oysa incelenen masalardaki anne ise çocuğun her türlü olumsuz davranışına ortak olmakta, yapılan olumsuz davranışlarını pekiştirmekte; çocuk hak, hukuk ve adalet duygularından uzak kalmaktadır. Masalarda hem anne hem de çocuk olumsuzlukların oluşturduğu bir evrende yaşamaktadırlar. Çocuk türlü türlü oyunlarla insanların haklarını gasp etmekte ve bu davranışların pekiştirilmesinde anne bir pekiştirici unsur olarak yer almaktadır. Bununla birlikte Türk kültüründe yüce değerler yüklenen anne ve annelik kavramı, incelenen masalarda her ne kadar kültürel yapıya aykırı olarak gösterilmiş olsa da aslında toplumda bir annenin taşımaması gereken özelliklere de vurgu yapılmış olabileceği düşünülmektedir. Bu durum, özellikle tutum ve davranış değişikliği içinde olan hedef kitlede olumsuz duygu ve düşüncelere yol açma ihtimalini taşıdığından, aile ve öğretmenlerin bu tür eserleri çocuklara önerirken daha dikkatli olmalarını gerektirmektedir. Hem aile hem de öğretmen, Keloğlan Masalları'na eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmalı, çocuk tarafından yanlış yorumlanabilecek iletilerin doğru bir biçimde anlaşılmasına kılavuzluk etmelidir.

KAYNAKÇA

- Agha, A. (2003). The social life of cultural value. *Language & Communication*, 23 (2003), 231-273.
- Akkaya, N. (2014). Keloğlan masallarında yer alan değerlerin incelenmesi. *The Journal of Academic Social Science*, 2(1), 312-324.
- Alangu, T. (1968). Keloğlan masalları / mitostan kurtuluş – gerçeğe yöneliş. *Türk Dili (Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı)*, 207 (Aralık 1968), 458-469.
- Alangu, T. (2015). *Keloğlan masalları* (10. baskı). İstanbul: Yapı Kredi.
- Alexander, J. ve Smith, P. (2001). The Strong Program in Cultural Theory: Elements of a Structural Hermeneutics. *Handbook of Sociological Theory*, 135-150.
- Alsaç, F. (2017). Keloğlan tipine pikaresk anlatım bağlamında bir bakış. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 12(30), 1-20.
- Aoki, K. (2003). Psychology of parent-child relationship. *JMAJ*, 46(2), 75-79.
- Arslan, M. (2008). *Denizli yöresinden derlenmiş masallar/inceleme metin*. Denizli: Zirve.
- Bars, M. E. (2014). Türk kültüründe anne ve âşık garip hikâyesinde görünüşü. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 82-94.
- Berbercan, M. T. (2017). İslam öncesi türk metinlerinde 'kız' ve 'kadın'. *JOTS* 1(1), 7-19.

- Boratav, P. N. (1969). *Az gittik uz gittik*. Ankara: Bilgi.
- Boratav, P. N. (1992). *Zaman zaman içinde: Tekerlemeler, masallar ve masallar ile tekerleme üzerine bir inceleme*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Briggs, C. ve Bautnan, R. (1992). Genre, intertextuality, and social power. *Journal of Linguistic Anthropology*, 2(2), 131-172.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (Fourth Edition). USA: SAGE.
- Crowell, J. A. ve Feldman, S. S. (1988). Mothers' internal models of relationships and children's behavioral and developmental status: A study of mother-child interaction. *Child Development*, 59(5), 1273-1285.
- Demir, N. (2017). *Anadolu Türk masallarından derlemeler*. İstanbul: Ötüken.
- Demirtaş, T. (2016). *Ceza hukuku genel hükümler*. Ankara: Seçkin.
- Dewan, P. (2016). Perennially popular: The appeal of classic fairy tales for children. *Children and Libraries, Summer*(2016), 27-31.
- Erdal, K. (2016). Keloğlan masallarında çocukların eğitimine yönelik iletiler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(4), 1805-1822.
- Eren, M. (2017). Rus ve Türk folklorunda kadın figürü. *idil* 6(36), 2155-2170.
- Ergun, P. (2005). Altay destanlarında ve Anadolu Türk masallarında Tastarakay-Keloğlan. *Millî Folklor*, 17(68), 78-84.
- Goldberg, C. (1997). *Folklore: An encyclopedia of beliefs, customs, tales, music, and art* (Ed. Thomas A. Green) "Folktale" s. 356-366. USA: ABC-CLIO.
- Haase, D. (1993). Yours, mine, or ours? Perrault, The Brothers Grimm, and the ownership of fairy tales, *Merveilles & Contes*, 7(2), 383-402.
- Harmancı, M. (2010). Keloğlan'ın hilebazlığı. *Dil ve Edebiyat araştırmaları dergisi*, 1(2), 79-94.
- Harmancı, M. (2012). Keloğlan'ın mitik aynadaki görüntüsü. *Millî Folklor* 24(94), 72-80.
- Hurley, D. L. (2005). Seeing white: Children of color and the Disney fairy tale princess. *The Journal of Negro Education*, 74(3), 221-232.
- Lubetsky, M. J. (1989). The magic of fairy tales: Psychodynamic and developmental perspectives. *Child Psychiatry and Human Development*, 19(4), 245-255.
- Mahoney, A., I. Pargament, K., Murray-Swank, A. ve Murray-Swank, N. (2003). *Religion and the sanctification of family relationships. Review of Religious Research*, 44(3), 220-236.
- Nanda, S. (2014). The portrayal of women in the fairy tales. *The International Journal of Social Sciences and Humanities Invention*, 1(4), 246-250.
- Oğuzkan, F. (1987). *Yerli ve yabancı yazarlardan örneklerle çocuk edebiyatı* (4. basım). Ankara: Emel.
- Oh, I. (2010). Motherhood in Christianity and İslam: Critiques, realities, and possibilities. *Journal of Religious Ethics*, 38(4), 638-653.
- Ölçer-Özünel, E. (2005). Kel Ata'dan Keloğlan'a "hilebaz" dönüşüm. *Millî Folklor*, 17(67), 47-52.
- Özcan, H. (2007). Anadolu Alevi kültüründe kadına bakışın temelleri. *Uluslararası Asya ve Afrika Çalışmaları Kongresi*, Eylül-2007, 1-10.
- Özcan, T. (2013). Modern bir öncü: Keloğlan. *Bilgi*, 65(2013), 247-258.
- Özensel, E. (2004). Türk toplumunda çocuğun yetiştirilmesinde annenin rolü: Konya ili örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2(6), 77-96.
- Raufman, R. (2009). The birth of fingerling as a feminine projection: Maternal psychological mechanisms in the fingerling fairy tale. *Western Folklore*, 68(1), 49-71. <https://www.jstor.org/stable/40600497> Erişim tarihi: 23.01.2019
- Sakaoğlu, S. (2016). *Masal araştırmaları 1* (7. baskı). Ankara: Akçağ.
- Silverman, D. (2018). *Nitel verileri yorumlama* (Çeviri Ed. Erkan Dinç). Ankara: Pegem Akademi.
- Şanlı, D. ve Öztürk, C. (2015). Anne babaların çocuk yetiştirme tutumları ve tutumlar üzerine kültürün etkisi. *DEUHFED*, 8(4), 240-246.
- Şimşek, E. (2017). Türk masallarının millî tipi: Keloğlan. *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 11(2017), 41-57.
- Taylor, S. J., Bogdan, R. ve DeVault M. L. (2016). *Introduction to qualitative research methods: A guidebook and resource* (4th edition). USA: John Wiley & Sons.
- Tellioğlu, İ. (2016). İslam öncesi Türk toplumunda kadının konumu üzerine. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 55(2016), 209-224.
- Tezel, Ş. F. ve Cevher, F. N. (2007). Türk toplumunda aile-çocuk ilişkilerine genel bir bakış. *ICANAS* 38, Ankara, 10-15 Eylül, 775-790.
- Thompson, S. (1946). *The folktale*. USA: The Dryden Press.
- Türk Dil Kurumu. *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Uçkun, R. (2018). Keloğlan tipinin Gagauz masallarındaki yansımaları. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 18(2), 543-569.
- Wallowitz, L. (2004). Reading as resistance: Gendered messages in literature and media. *The English Journal*, 93(3), 26-31.
- Willgerodt, M. A. ve Killien, M. G. (2004). Family nursing research with Asian families. *Journal of Family Nursing*, 10(2), 149-172.
- Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2008). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Akçağ.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. baskı). Ankara: Seçkin.
- Zehetner, A. (2013). Why fairy tales are still relevant to today's children. *Journal of Paediatrics and Child Health*, 49(2013), 161-162.
- Zipes, J. (1975). Breaking the magic spell: Politics and the fairy tale. *New German Critique*, 6(Autumn), 116-135.